

Het jonge kind op de Haagse Hogeschool

Annemarie Dek



Op de Haagse Hogeschool spreken we met Annemarie Dek, coördinator van de kleuterspecialisatie in het derde jaar van de pabo. In de opleiding komen de oude kennis en praktijk ('klos') en nieuwe theorieën samen. De combinatie van theorie en praktijk is daarbij belangrijk.

De essentie is het leren kijken naar jonge kinderen: niet alleen kijken naar kinderen en volgend zijn, maar een rijke leeromgeving maken, waardoor kleuters geprikkeld worden om uit zichzelf te gaan onderzoeken, praten, spelen en dus leren. Studenten worden er zelf ook enthousiast van als ze zien dat hun handelen zoveel effect heeft op de kinderen.

De organisatie van de opleiding

De aandacht voor het jonge kind is verdeeld over de vier jaren van de pabo. In het eerste jaar krijgen de studenten hierover gedurende een kwartaal colleges en lopen zij stage bij jonge kinderen. De student geeft dan verschillende lessen, bijvoorbeeld een les aan een kleine of de hele groep van maximaal 30 minuten. In het tweede jaar hebben de studenten 13 stagedagen in vijf maanden bij de kleuters. Studenten geven dan meer lessen per dagdeel. Het zijn steeds twee dagen stage achter elkaar.

Het gebouw van de Haagse Hogeschool



In het derde jaar zitten in totaal tussen de 75 en 100 studenten. In dit jaar werken de studenten eerst aan een minor, waarin zij een theoretisch onderzoek doen. Vanaf februari zijn er weer stages en colleges, dan hebben ze hun specialisatie gekozen. Bij de kleuterspecialisatie volgen de studenten colleges over specifieke activiteiten voor jonge kinderen, zoals bewegingsonderwijs, poppenspel en gesprekstechnieken, bijvoorbeeld de kleine kring.

We maken vanaf het eerste leerjaar van de pabo onder andere gebruik van literatuur van F. Janssen-Vos, *Onderwijs aan het jonge kind, een vak apart* door W. Bossch en C. Boomsma. Later bij de specialisatie kleuters wordt ook *Kleine ontwikkelingspsychologie* van Rita Kohnstamm gebruikt.

Studenten kunnen kiezen voor groep 1-2, 3-4-5 of 6-7-8. De specialisatie kleuters werkt met een eigen curriculum, dat een wezenlijk andere inhoud heeft dan de specialisaties midden- en bovenbouw voor de groepen 3 t/m 5 en 6 t/m 8. Hierdoor wordt specifieke kennis over de kleuterdidactiek aangeboden.



Er is aandacht voor praktische onderdelen, zoals pedagogisch klimaat, de inrichting van het lokaal, het belang van heterogene groepen, observeren en het leerlingvolgsysteem, verbeteren van bouwen, muziek, opzegversjes, poppenspel, maar ook theorie zoals historische pedagogiek.

Tijdens het laatste en vierde jaar neemt de stage een grote plaats in, de leerkringen zijn wekelijks en studenten werken onder andere aan een project in een team, zoals ze in een basisschool zouden werken. Gezamenlijk wordt er aan een thema gewerkt, zoals ICT of kunst in school. Daarnaast zijn er gedurende alle jaren de leerkringen, waarin de studenten ervaringen uitwisselen onder andere over de stage, het digitaal portfolio en elkaar ondersteunen en op ideeën brengen. Er is voor de studenten al met al een grote afwisseling van werkvormen: hoorcolleges, werkgroepen, leerkringen en stages.

Andere belangrijke bronnen voor het werken met kleuters zijn de uitgangspunten van ontwikkelingsgericht onderwijs en onder andere publicaties van Sienieke Goorhuis-Brouwer. Ontwikkelingsgericht werken ligt eigenlijk het dichtst bij de favoriete benadering, zeker voor de kleuter. Dat vraagt veel van de professionaliteit van de leerkracht. Annemarie: “Ik ben het eens met de waarneming van Goorhuis-Brouwer dat op scholen de focus op lezen en schrijven te jong wordt ingezet. Mondelinge en schriftelijke taalontwikkeling zijn bij kleuters nog gescheiden.”

Mensen denken dat kinderen meer gaan leren als schriftelijke taal heel jong wordt geïntroduceerd. Het is belangrijk om de brede belangstelling en ontwikkeling te stimuleren. Je zou meer moeten kijken naar waar kleuters

nieuwsgierig door worden, naar wat kinderen wel kunnen en niet zozeer naar wat ze niet kunnen. We zien op achterstandsscholen vaak een verschaald aanbod met weinig aandacht voor bewegingsonderwijs en muziek, bouwen, spelen en creatieve technieken. Je moet er rekening mee houden dat bepaalde kinderen, met name kinderen in achterstandssituaties, sociaal kapitaal ontberen (ook hun ouders, door bijvoorbeeld negatieve schoolervaringen). Het is juist belangrijk dat leerkrachten en leidsters die werken met jonge kinderen de nieuwsgierigheid prikkelen.

De keuzeverhouding voor het jonge kind en het oudere kind is ongeveer 20/80 procent. Het aantal ECTS punten is gelijk verdeeld met het oudere kind. De belangstelling van jongens voor het jonge kind is nog steeds heel klein (3 van de 15 = 20%).

Het jonge kind op de agenda

De indeling van het curriculum is van bovenaf bepaald, rekening houdend met de fasen waarin de student zich ontwikkelt, samenwerking in Educom verband, Dublin descriptor en enzovoort. Ontwikkelingsgericht opleiden, diversiteit en kleurrijk burgerschap in de grote stad, zijn speerpunten van de opleiding.

Dat de opleiding voor kleuterleidsters vroeger een mbo-opleiding was, werkt tot vandaag door op de basisscholen. Volgens Annemarie is het jammer dat de kleuterleidsters van toen het belang van de specifieke didactiek niet voldoende duidelijk hebben kunnen maken. Er zou meer aandacht moeten zijn voor het ‘kweken’ van een nieuwsgierige houding bij kinderen, te beginnen bij kleuters.

Annemarie: “Als je een heel inspirerende leerkracht bent, kun je bij kleuters hun nieuwsgierigheid stimuleren. Door materialen aan te bieden, vragen te stellen, spel uit te lokken kun je heel veel doen en te weten komen. Als je dit goed doet, dan kun je bij kinderen het ‘ik wil het weten’, of ‘mag ik het zelf doen’ stimuleren. Als je goed kijkt naar een kind, ‘zie’ je wat het niveau van het kind is. Als je weet wat het ontwikkelingsperspectief is, zou de observatie de basis voor je vervolgcactiviteit moeten zijn. Dat is wat we de studenten proberen te laten ervaren. Dat vraagt veel oefening in het kijken naar kinderen en in het handelingsgericht leren werken. De leerkracht of student moet het spel stimuleren door mee te spelen en het te faciliteren met bijvoorbeeld materialen. Dat vraagt van de studenten dat ze materialen aanschaffen en aanbieden: thematisch materiaal om een rijke leeromgeving aan te bieden. Vooral de studenten die de specialisatie hebben gekozen zijn daar goed in geworden. In het kader van *The blockparty* waarbij wereldwijd aandacht voor spel en bouwen wordt gevraagd, werken we met de studenten aan een onderzoek: hoe kunnen we de kwaliteit van het bouwen in de blokkenhoek verbeteren? Hier zijn prachtige resultaten geboekt, alleen al door een opgeruimd blokkenaanbod, het toevoegen van spelmateriaal en gerichte vragen en opdrachten.

De studenten maken kennis met de verschillende VVE-programma's door in het tweede leerjaar na een hoorcollege in kleine groepjes een programma te bestuderen en dat aan elkaar te presenteren. De pabo kiest niet voor een pedagogisch concept, omdat de stagescholen vanuit verschillende visies werken. De derde- en vierdejaars studenten van de kleuterspecialisatie gaan op bezoek bij ver-

schillende scholen, onder andere een Montessorischool en de Haanstra in Leiden, een basisschool die vroeger een opleiding voor kleuterleidster was. Daar wordt echt prachtig gewerkt. Uiteindelijk is het belangrijk dat de studenten óver de methoden heen kunnen kijken en vanuit hun eigen professionaliteit hun eigen handelen kunnen sturen.”

De pabo van de Haagse Hogeschool zit op het gebied van de kleuters meer aan de kant van het ontwikkelingsgericht onderwijs. Van belang is een rijke leeromgeving en betekenisvolle thema's om over te spelen en leren, zodat kleuters actief worden.

De praktijk in de stage

In de gemeente Den Haag hebben veel (stage)scholen, voorscholen en peuterspeelzalen gekozen voor Piramide. Als je een leek bent op het gebied van kleuters, dan lijkt het heel goed te kunnen werken, maar werkend met Piramide heeft de leerkracht weinig ruimte om het eigen onderwijs te ontwerpen. Het voordeel is dat je er als beginnende leerkracht steun aan kunt hebben. Lastig is dat de inspectie inmiddels vaak aanstuurt op het gebruik van een methode. Het lijkt alsof een kleuterklas zonder methode niet goed werkt.

De ontwikkelingsgerichte benadering speelt natuurlijk ook een rol bij de ideeën over toetsen van kleuters. Annemarie: “Wij gebruiken liever HOREB (handelingsgericht observeren registreren en evalueren bij basisontwikkeling), omdat wij denken dat studenten hierdoor een goede themaplanning leren maken, leren observeren om te weten te komen wat de kinderen kunnen en het vervolg aanbod

bepalen. Als je iets toetst waaraan je in de klas nog niet hebt gewerkt, kunnen kinderen het gevoel krijgen dat ze het niet kunnen en dat kan onzekerheid en faalangst opleveren. Toetsen voor de jongere kinderen zijn niet altijd zinvol of functioneel en zijn bijna schadelijk voor kinderen in achterstandsituaties. Zij worden daarin aangesproken op een taalniveau dat ze niet kennen.”

Natuurlijk is de periode voorafgaand aan de basisschool ook van belang. In HOREB zitten bijvoorbeeld ook vragen over de ontwikkeling van het kind voor de entree op de basisschool, vóór 4 jaar. De contacten met de peuterspeelzaal leidsters en een goede overdracht zijn in dit kader ook van belang.

Een eigen kleuterlokaal

De trots van de pabo is een kleuterlokaal, waarin allerlei materialen voor kleuters aanwezig zijn, zoals blokken, maatbekers en een zandtafel. Daarnaast is er authentiek speelmateriaal verzameld van bijvoorbeeld Montessori en Fröbel. Helaas moet het lokaal gedeeld worden met andere opleidingen, waardoor de spullen ook weer moeten worden opgeborgen. In het lokaal komen geen kleuters, maar het is een lokaal voor studenten. Belangrijk is dat er in de lessen wordt ingegaan op de eigen beleving van de studenten. Zo werkt dat ook met de oriëntatie op een onderwerp, bijvoorbeeld ‘ziek zijn en beter worden’. De leerkracht in spé moet zich afvragen: waarvoor krijg ik kleuters actief aan het praten en spelen? Wat leren ze hiervan? Wat betekent dat eigenlijk, bijvoorbeeld koorts hebben? Wat weet ik daar zelf over? Dan ontdekken studenten dat ze zelf ook nog veel vragen hebben of niet alles weten. Zo ervaren de studenten

dat je veel vragen kunt stellen aan kinderen en dat kinderen op die manier door dialoog en vragen ook op veel kennisvragen kunnen stuiten. De leerkrachten zelf, maar ook de studenten onderschatten kleuters vaak.



Kleuterlokaal

Het lokaal biedt een omgeving waarin de studenten zich goed kunnen inleven in de wereld van de kleuter en waar zij nieuwe werkvormen kunnen verkennen. Door simulerende werkvormen, waarbij de ervaring van de student centraal staat, leren de studenten zich te verplaatsen in de kleuter: wat kan ik doen? Word ik hier nieuwsgierig van? Wanneer wordt het betekenisvol, interessant?



Zandtafel met droog en nat zand

In de stage zien de studenten verschillende voorbeelden, verschillende visies en ontwikkelingsniveaus. De studenten leren dat kleuters vooral leren door te doen. De studenten komen er ook achter dat hun eigen kennisniveau moet worden versterkt: er worden ook vragen gesteld over de rol en de competenties van de leerkracht.

Competenties

De Haagse Hogeschool heeft natuurlijk ook een eigen visie op leren en onderwijs. Er is gekozen voor Ontwikkelingsgericht opleiden en Competentiegericht werken, waarbij gebruik wordt gemaakt van leerkringen en een digitaal portfolio.

De positie van het jonge kind op de pabo

Annemarie werkt samen met haar collega Keetie Frohwein, waarmee ze al langere tijd samenwerkt. Ze delen een verleden van de kleuterleidstersopleiding en hebben samengewerkt in de jaren zeventig. Daarnaast werken natuurlijk ook andere collega's mee. De voorbeelden en materialen zijn hun gezamenlijke trots, ook al worden er ook andere colleges gegeven. De status van 'de kleuter als specialisatie' wordt binnen de pabo wel erkend, ook de scriptieonderwerpen passen bij deze keuze. Annemarie: "Misschien moeten we proberen om de kleuterspecialisatie steviger op de kaart te zetten, de studenten doen het zo goed in de kleutergroepen!"

Binnenkort verschijnen er artikelen in *Het jonge kind*, die zijn geschreven in samenwerking met de kleuterspecialisatiestudenten.